

APORTACIONS DEL PERIODISME A UNA DEMOCRÀCIA PARTICIPATIVA, A L'ERA DIGITAL

Amparo Moreno Sardà

Catedràtica d'Història de la Comunicació

Departament de Periodisme de la UAB

II Jornades d'Història de la Premsa

Barcelona, 18 i 19 d'octubre de 2007

RESUM

La implantació de la democràcia, ara fa quasi tres dècades, va significar el reconeixement de les dones i homes com a subjectes actius del debat i el control polític.

En aquests anys, però, els mitjans de comunicació de masses no han modificat la mirada informativa androcèntrica tradicional, sinó que han continuat considerant protagonistes actius de l'activitat política només a una minoria d'homes; fins i tot, han reduït l'atenció a les pròpies institucions i a les dades abstractes que proporcionen els responsables dels gabinets de comunicació. Les recerques que hem realitzat ens permeten afirmar que el periodisme polític ha expulsat la ciutadania plural del debat públic, i s'ha deshumanitzat, col·laborant a la persistència d'una democràcia deficient.

Els mitjans digitals ofereixen la possibilitat de fer visible les dones i homes com a protagonistes actius del funcionament social, i de facilitar la participació en la construcció de coneixement sobre com hem fet la societat i com la volem fer, i en la avaluació de les polítiques públiques.

Aquest és l'objectiu d'algunes eines desenvolupades pel Laboratori de Comunicació Pública de la UAB, amb l'objectiu que el periodisme recuperi la tradició de resistència al poder polític, i col·labori en la construcció d'una democràcia participativa des de les experiències quotidianes de dones i homes i en xarxa.

Internet ha retornat la veu a milions d'éssers humans que fins ara només tenien ulls... Als mitjans de comunicació tradicionals no els queda més remei que investigar seriosament aquest aspecte crucial de la nova era enlloc de tractar d'atrinxerar-se en les posicions conquerides fins ara i en fer valer un prestigi com "disseminadors professionals d'informació" que, previsiblement a mitjà termini, serà qüestionat per la diversitat i multiplicitat de mitjans a la Xarxa.

Ara tenen l'oportunitat d'actuar a partir de la pròpia dinàmica que genera la nova infraestructura i la varietat de recursos que poden desplegar en aquesta direcció. Perquè si al màxim que arriben és a traslladar a la Xarxa els seus actuals continguts – i hàbits d'elaborar-los -, no fa falta ser un profeta per augurar els problemes que hauran d'afrontar.

Luis Angel FERNANDEZ-HERMANA, *Los monasterios del siglo XXI*,
En.red.ando, 23-I-1996

La Història de les Ciències de la Comunicació a la Universitat és recent. Les primeres Facultats on es van abordar, a la Universitat Autònoma de Barcelona i a la Universitat Complutense de Madrid, encara no han fet quatre dècades. En aquest temps tant curt en relació amb la tradició universitària d'altres disciplines s'han produït canvis decisius a la societat. Recordem, entre d'altres, que les Facultats van néixer els últims anys de la Dictadura de Franco i avui ens trobem a una democràcia amb tres dècades de funcionament, i que el marc legal i polític que restringia el periodisme i la recerca sobre la comunicació ha estat modificat per un altre que reconeix al menys el dret a la llibertat d'expressió i altres drets fonamentals.

Aquesta i altres transformacions ens obliguen a que ens plantejem avui la necessitat d'introduir canvis profunds en la formació dels futurs professionals del periodisme i la comunicació, per tal que tinguin capacitat per respondre adequar-se a les necessitats socials actuals.,

El canvi més visible que s'ha produït a la Facultat de Ciències de la Comunicació de la Universitat Autònoma de Barcelona ha estat el de l'equipament tecnològic, especialment des de que la Facultat s'instal·là en un edifici propi el 1987. Les màquines d'escriure mecàniques i els tipòmetres d'alumini o de plàstic desaparegueren fa temps i foren substituïts per ordinadors que permeten definir fàcilment estil i mida del tipus de lletra i ofereixen altres moltes prestacions per a la producció de la informació que abans corresponien als treballadors dels tallers. Els estudis de ràdio i televisió i els laboratoris fotogràfics s'han multiplicat. I aquesta preocupació per evitar l'obsolescència

tecnològica està culminant amb la digitalització generalitzada de la Facultat, a fi de que els futurs professionals de la comunicació i la informació realitzin el seu procés de formació utilitzant uns instruments similars als que trobaran en els mitjans de comunicació i llocs de treball als que s'incorporaran al finalitzar la carrera.

Convé recordar, no obstant, que les tecnologies de la informació i la comunicació, de l'escriptura cuneïforme sumèria a l'alfabet, la impremta i els mitjans digitals, no són més que instruments creats per a la gestió de la informació, la memòria i el coneixement. Que històricament, la transformació d'aquests instruments ha afectat a tot el procés de producció del coneixement: de la recopilació al registre, emmagatzematge, conservació, tractament de la informació, formes d'elaboració i difusió de dades i explicacions en un moment donat, sincrònicament, i també diacrònicament, això és, en els processos de transmissió de la memòria col·lectiva d'unes generacions a altres, per tant també en els sistemes educatius. I no podem oblidar que tant les tecnologies de la informació com les formes de produir el coneixement s'han modificat per adequar les explicacions a les necessitats pròpies de cada societat, a la vegada que han promogut noves formes d'organitzar el coneixement que han servit per millorar el funcionament social.

En conseqüència, tan important com la renovació de les eines, és l'adequació de les explicacions, els continguts amb que s'omplen, i en definitiva, els usos que es fan de les tècniques i els continguts. Per tant, **la implantació de la tecnologia digital s'ha de produir en consonància amb el que podem definir com la "digitalització dels continguts"**. El periodisme digital no es pot caracteritzar només per utilitzar unes tècniques, sinó per l'ús d'aquests instruments per a adequar els continguts a les necessitats socials.

No obstant això, el canvi en els continguts no s'ha produït al mateix ritme que els canvis tecnològics, ni en la formació dels futurs professionals, ni en el periodisme que ofereixen els mitjans de comunicació. S'ha obert, així, un abisme entre una realitat social canviant i cada dia més complexa, unes tècniques desenvolupades per donar compte d'aquests canvis, i unes explicacions humanístiques, socials i periodístiques, que han quedat obsoletes¹.

¹ Aquest desajustament entre els canvis socials i les explicacions elaborades pels col·lectius de professionals que es reproduïen reproduint els sabers, s'ha manifestat en altres moments històrics. Recordem que la negativa de la Casa de Contratación de Sevilla a fer còpies impreses dels mapes amb les informacions que aportaven els navegants a cada viatge a Amèrica, no va impedir el desenvolupament de la cartografia impresa dels Països Baixos que proporcionaren mapes accessibles a altres navegants. La cita de Luis Ángel Fernández Hermans sobre els monestirs del segle XXI, amb que obrim aquest article és molt il·lustrativa de la situació actual... tenint en compte que la va escriure al 1996.

1. Periodisme, democràcia deficient i deshumanització de la informació

Aquesta bretxa s'ha produït també en uns mitjans de comunicació que, des de la transició, semblen ancorats en formes d'explicar la realitat que corresponen a situacions del passat.

Certament, com hem pogut comprovar en diverses investigacions sobre la representació de dones i homes que ofereixen els mitjans de comunicació, els continguts periodístics no han canviat al mateix ritme que les transformacions socials, polítiques, econòmiques, culturals..., i les innovacions tecnològiques.

Així, el canvi bàsic que es produí en la transició de la dictadura a la monarquia constitucional ha estat l'ampliació del dret a la participació política al conjunt de dones i homes des d'edats més joves. El que diferencia una dictadura d'una democràcia és el dret a intervenir a la vida política que es reconeix a dones i homes com subjectes actius. I aquest canvi polític requereix que els mitjans de comunicació els reconeguin també com protagonistes actius del debat públic, i no només com receptors passius de l'acció política d'unes minories instal·lades als centres de poder.

No obstant, casi trenta anys després de l'aprovació de la Constitució espanyola podem afirmar que els mitjans de comunicació no s'han adequat a aquest canvi. La persistència d'una mirada informativa androcèntrica² els duu a restringir el debat públic a les disputes entre les minories que s'han instal·lat en els centres de poder, i especialment a alguns barons, i a eludir considerar com protagonistes actius de l'activitat política a la majoria de dones i homes, com si el dret de ciutadania continués restringit als *pater familiae*. La persistència d'aquesta mirada restrictiva repercuteix en el menyspreu amb que es tracten altres transformacions socials, econòmiques i culturals, com la incorporació generalitzada de les dones al sistema educatiu, al treball assalariat i les activitats públiques, o les migracions protagonitzades per dones i homes des de qualsevol país de la Terra, que fan que les societats contemporànies estiguin constituïdes per una ciutadania plural.

Una anàlisi dels protagonistes que apareixen en las publicacions d'ajuntaments catalans entre 1979 y 2000³ ens va permetre advertir que bona part de les

2 Sobre com l'androcentrisme afecta al discurs acadèmic i als mitjans de comunicació, veure MORENO SARDÀ, a. (1986), *La otra Política de Aristóteles*, Icaria, Barcelona; (1986), *El Arquetipo Viril protagonista de la historia*, LaSal, Barcelona; (1998), *La mirada informativa*, Bosch, Barcelona; i (a premsa), *De qué hablamos y no hablamos cuando hablamos del hombre. 30 años de crítica y alternativas al pensamiento androcéntrico*, Icaria, Barcelona.

3 Corcoy, Marta; Carrasco, Mavi; Gómez, Patricia; y Gámez, Isabel (2000). *Les administracions locals i la informació pública (1979-2000): anàlisi de butlletins i webs municipals*. <http://www.labcompub.info>. L'estudi es centrà en 24 municipis catalans dels quals s'analitzaren 15 butlletins municipals (Banyoles, Castellar del Vallès, Centelles, Cerdanyola del Vallès, Esparreguera, Martorell, Mollerussa, Montcada i Reixac, El Prat de Llobregat, Ripollet, Sant Boi de Llobregat, Santa Coloma de Gramenet, Santa Perpètua de Mogoda, Tarragona i Tortosa) i 9 webs (9 Webs: Blanes, Les Borges Blanques, Girona, Mataró, Reus, Rubí, Sant Bartomeu del Grau, Terrassa i Vic)

fotografies feien referència a edificis i paisatges, que acompanyaven les informacions sobre obres i serveis de medi ambient; i una altra part, es centrava en festes i tradicions en les que la ciutadania tenia una presència notable però com espectadora de l'activitat organitzada. En quant a la presència dels representants polítics, tant a les notícies com a les fotografies s'advertia que mentre als anys 80 apareixien els càrrecs electes donant compte de la seva gestió en diferents àmbits, als 90 s'havia reduït aquesta presència així com les accions de les que s'informava, dificultant que la ciutadania conegués als seus representants. Ciutadanes i ciutadans apareixien prioritàriament com receptors de les diferents activitats organitzades pel consistori, i la seva opinió quedava limitada, en els casos que es recollia, a les cartes dels lectors.

La implantació de les noves tecnologies de la informació no havia servit per millorar la informació que les administracions públiques han de proporcionar a la ciutadania per a que puguin avaluar l'acció de govern, segons es despenia de l'anàlisi de les webs municipals que realitzàrem⁴. Pel contrari, no s'advertien diferències notables en les formes d'utilitzar recursos tradicionals, com les publicacions, i nous, com les webs. En aquestes, tot just s'utilitzava la possibilitat de renovar la informació. Només s'usava molt limitadament una característica específica de les noves tecnologies, la interactivitat. Algunes webs oferien la possibilitat de facilitar tràmits i alguns serveis, però només en comptades ocasions proporcionaven informacions i fomentaven la participació ciutadana: plans municipals, pressupostos, planificació de recursos i serveis...

En definitiva, l'anàlisi d'aquests mitjans de comunicació municipals posà de manifest un funcionament democràtic deficient, poc favorable a que dones i homes exerxeixin el dret a intervenir en la vida política que els reconeix la Constitució. Podem afirmar que en aquest temps la situació no ha experimentat un canvi substancial, malgrat que no hem realitzat una anàlisi sistemàtica similar.

Altres investigacions més recents, en les que hem aplicat les mateixes preguntes i metodologia a una mostra de diaris d'informació general i setmanaris publicats des de la transició fins l'actualitat⁵, sí ens han permès concloure que la informació política s'ha anquilosat en aquesta mirada informativa androcèntrica, que s'ha restringit cada cop més a uns pocs actors, preferentment als barons que ocupen les cúpules de les institucions, i que sovint es limita a copiar les seves declaracions i contradecaracions més

4 La preocupació dels tècnics per la millora de l'administració electrònica per prestar a la ciutadania un servei eficaç i eficient no s'ha produït en la informació pública.

5 Moreno Sardà, Amparo (dir.) (2001-2004). *La representación de la transformación de las relaciones entre mujeres y hombres y del recambio generacional en la prensa, de 1974 a 2004*, projecte I+D finançat per l'Institut de la Mujer. Aquesta investigació fou completada amb la Tesi Doctoral de Simelio, Núria (2006), *Prensa de información general durante la transición política española (1974-1984): pervivencias y cambios en la representación de las relaciones sociales*, Departament de Periodisme de la UAB.

cridaneres, o bé les dades més o menys abstractes generades pels periodistes dels gabinets de comunicació d'aquestes instàncies. Aquesta mirada informativa eludeix enfocar a la majoria de dones i homes que componen avui la ciutadania plural, als qui en tot cas sol representar com víctimes passives o com amenaces, menyspreant el seu paper com subjectes actius amb capacitat i dret a participar en el control democràtic de la societat⁶.

L'ús, però, de les webs amb criteris similars als que s'utilitzen en els mitjans impresos no és exclusiva de les administracions locals. També s'ha posat de manifest al llarg d'aquests anys als diaris i mitjans de comunicació més potents, segons els resultats de diverses investigacions⁷.

Podem concloure que el periodisme no s'ha adequat a les transformacions polítiques i socials; al contrari, ha expulsat a la ciutadania del debat públic i la participació política i s'ha deshumanitzat, fins i tot ha col·laborat a un funcionament deficient de la democràcia.

No pot estranyar la pèrdua de credibilitat i interès que suscita tant la política com el periodisme en bona part de la població, tal com es posa de manifest a l'abstenció en las convocatòries electorals (a les últimes eleccions municipals l'abstenció a Barcelona superà el 50 % del cens electoral); en l'esforç dels editors de diaris per compensar les tirades amb promocions, convenis de publicitat que emmordassen la informació, infrautilització dels recursos digitals⁸; i en la degradació d'una professió periodística que no ofereix gaire valor afegit, i col·labora al deteriorament de la democràcia⁹.

Les tecnologies digitals proporcionen l'oportunitat i les eines per fer visibles i restituir a les dones i homes com ciutadans amb dret i capacitat per participar en la construcció de coneixement sobre com hem col·laborat a fer la societat tal com és avui, y com volem que sigui¹⁰, i en l'avaluació de les polítiques públiques. Però per a que això sigui així efectivament, el periodisme digital no es pot reduir a una assignatura, ni es pot considerar un mitjà de comunicació més. Ha d'ampliar l'enfocament al conjunt d'una societat cada dia més injusta, diversa i complexa, i ha de col·laborar a implantar un humanisme plural i una democràcia participativa, des de les societats pròximes i en xarxa.

6 Moreno Sardà, Amparo, Rovetto, Florencia, Buitrago, Alfonso. (2007) *¿De quién hablan las noticias? Guía para humanizar la información*, Barcelona, Icaria, en premsa

7 Franquet, Rosa; Soto, M. Teresa; Ribes, Francesc Xavier; Fernández Quijada, David (2006), *Assalt a la xarxa. La batalla decisiva dels mitjans de comunicació on-line en català*, Col·legi de Periodistes de Catalunya, Col·lecció Ones i Bits nº 6, 122 pàgines, Barcelona.

8 Franquet, Rosa (dir.), *Representación de género en los principales medios de comunicación online*, Estudios e Investigaciones del Instituto de la Mujer 2004.

9 Col·legi de Periodistes de Catalunya (2006), *Llibre blanc de la professió periodística a Catalunya*, Col·legi de Periodistes de Catalunya i Generalitat de Catalunya, Col. Lexikon n1, Barcelona.

10 Aquest és l'eslògan del portal de ciutat <http://www-soctortosa.cat>: *Tortosa, com la hem fet, com la volem fer*

Considerem que correspon a instàncies públiques com la Universitat, els mitjans de comunicació de titularitat pública, les entitats professionals i sindicals..., actuar per a millorar tant el periodisme com la democràcia. En aquesta línia treballem al Laboratori de Comunicació Pública de la UAB¹¹. Per aquesta raó, exposarem a continuació les hipòtesis de partida i les innovacions que s'han d'introduir per a un periodisme digital que ofereixi una informació política de qualitat humana, que faciliti la participació ciutadana efectiva en l'avaluació de l'acció de govern i les polítiques públiques, col·labori en la millora de la democràcia i afavoreixi formular un humanisme plural.

És cert que les resistències i prejudicis que tenallen el pensament androcèntric de les humanitats, les ciències socials i la informació periodística, ens obliguen a recordar que, tal com advertí Aristòtil, *"no és més fàcil reformar un govern que crear-lo de nou, de la mateixa manera que es més difícil oblidar lo après que aprendre per primer cop"*. Però també, que les nombroses experiències d'innovació de l'administració electrònica que s'han desenvolupat en els últims anys ens permeten veure amb optimisme la possibilitat d'introduir els canvis que proposem a la gestió de la informació pública, encara conscients de que no serà fàcil modificar rutines polítiques i professionals molt arrelades per a poder pensar d'acord amb nous criteris, dissenyar nous formats de documents, i definir noves relacions entre els documents.

Periodistes i receptors dels mitjans de comunicació, càrrecs electes, tècnics i funcionaris, es troben actualment desbordats per la quantitat d'informació que fonts interessades aboquen diàriament sobre els mitjans de comunicació. Urgeix reduir tant soroll informatiu que perjudica al periodisme i a la democràcia, desenvolupant criteris, procediments i eines que permetin passar de l'acumulació quantitativa a l'organització qualitativa, discriminar dades i establir relacions que facin intel·ligible el funcionament social i les repercussions que les actuacions polítiques tenen en les persones. Això és el que ens proposem amb aquest prototip de periodisme digital per a la participació ciutadana efectiva.

2. Periodisme digital per a la participació ciutadana efectiva en l'avaluació de l'acció de govern i les polítiques públiques

Partim de la base de que el periodisme digital no es pot caracteritzar només per la tecnologia, sinó per la seva capacitat de fer-la servir per a adequar-se a les noves necessitats socials entre les que s'ha de destacar la participació ciutadana efectiva.

¹¹ El LCP de la UAB ha desenvolupat criteris, procediments i instruments per posar-los a l'abast dels periodistes que desitgin oferir informació de qualitat humana sobre l'activitat política i la gestió de les administracions públiques, tant si exerceixen la seva activitat professional als mitjans de comunicació convencionals com als gabinets de comunicació de les institucions polítiques democràtiques. Al 2003 elaborà el *Decàleg de Bones Pràctiques de la Comunicació Local Pública*, en col·laboració amb el Col·legi de Periodistes de Catalunya (<http://www.labcompública.info>), en el marc del Postgrau que imparteix sobre *Comunicació local: producció i gestió*, del qual celebrarà aquest curs la cinquena edició.

En una democràcia madura, a principis del segle XXI, el periodisme no es pot limitar a la mera representació dels càrrecs electes. És tasca d'un periodista compromès amb una democràcia en la que ciutadanes i ciutadans participin de forma efectiva en el control polític, proporcionar informació i coneixements per a que puguin exigir als representants polítics que compleixin els compromisos adquirits. El primer, que treballin: que facin una gestió curosa i eficaç dels recursos col·lectius en benefici de la col·lectivitat. El periodisme digital pot col·laborar a que ciutadanes i ciutadans puguin fer el seguiment i l'avaluació de l'acció de govern i les polítiques públiques.

També pot resultar útil a altres actors fonamentals en el funcionament de la democràcia. Als càrrecs electes, per a que realitzin la seva feina amb les màximes garanties per a la col·lectivitat, fent una bona planificació de la seva activitat al llarg del mandat i el seguiment del que van executant o no. Als periodistes de les administracions públiques, per a que elaborin i ofereixin informació clara i significativa sobre el funcionament de l'administració, y el compliment dels compromisos adquirits pels càrrecs electes. Als periodistes dels mitjans de comunicació públics o privats, per a que disposin d'informació veraç procedent de les fonts de les administracions públiques, puguin contrastar-la amb la que ofereixen altres fonts, i elaborin explicacions plurals sobre com repercuteixen les actuacions polítiques a la vida de les persones, y com poden aquestes intervenir per a exercir els seus drets.

Per aconseguir-ho, el periodisme digital per a la participació ciutadana efectiva ha de col·laborar a realitzar quatre tasques bàsiques: 1, registrar informació sobre les actuacions proposades en els programes electorals, en els plans de govern i en els pressupostos; 2, acumular dades sobre els passos que es donen per a executar-les, de manera que es puguin realitzar avaluacions; 3, presentar la informació de forma clara, utilitzant recursos que facilitin comprendre l'abast i implicacions de cada actuació; i 4, relacionar les dades per a que es puguin contrastar diverses actuacions i valorar les repercussions personals i col·lectives.

a) Hipòtesis

Per desenvolupar un **prototip de periodisme digital per a la participació ciutadana efectiva**, partim de les següents **hipòtesis i propostes**:

Primera: La informació periodística d'actualitat, responsable en bona part d'aproximar el coneixement de l'activitat política a ciutadanes i ciutadans, no està complint actualment aquest paper; al contrari, col·labora al distanciament. En conseqüència, la millora de la democràcia requereix millorar també la qualitat humana de la informació periodística. Per a això, és precís generar eines que facin accessible la informació, i fomentin la participació política.

Segona: Les tecnologies digitals ofereixen avui recursos per a generar aquesta millora de la qualitat de la informació periodística que redundi en una major implicació ciutadana en la democràcia. No obstant, actualment només s'utilitzen parcialment degut a que les rutines periodístiques tradicionals imperants en els mitjans de comunicació s'han traslladat als mitjans digitals. És necessari experimentar y posar a prova aquests recursos tècnics amb aquests objectius periodístics i polítics.

Tercera: Les tecnologies digitals han estat desenvolupades per a respondre a les noves necessitats de les societats complexes, de produir un canvi profund en els procediments d'enregistrar, emmagatzemar, organitzar, tractar, presentar y difondre la informació; d'aquí els recursos d'hipertext, de sindicació de continguts, i de gestió de documents de divers format i característiques, etc. Però aquest canvi tècnic no ha estat paral·lel a un canvi similar en la gestió del coneixement de les humanitats, les ciències socials i la informació d'actualitat, que continua anquilosada en un pensament androcèntric i vertical que afecten al jo cognoscent assumit en el procés d'aprenentatge professional, i a l'activitat dels professionals. Per a això, desenvolupar aquestes possibilitats requereix fer exercicis de desaprenentatge per a poder explorar altres enfocaments plurals¹² i altres formes de tractar la informació i construir coneixement, i experimentar curiosament eines que permetin adoptar un pensament horitzontal i cooperatiu en xarxa, obert a la pluralitat i diversitat, i al mateix temps que estableixi interrelacions que facin intel·ligible la complexa realitat social.

En conseqüència, un prototip de periodisme digital per a la participació ciutadana efectiva, ha d'utilitzar les possibilitats d'Internet per a facilitar aquestes tasques amb la finalitat de:

- millorar la qualitat humana i periodística de la informació política i amb ella el paper actiu de la ciutadania plural en la democràcia;
- experimentar les possibilitats d'Internet per a fer visibles i atorgar a dones i homes de qualsevol condició social un paper com protagonistes actius amb capacitat per a participar en l'avaluació de l'acció de govern i les polítiques públiques;

i experimentar aquestes possibilitats també per a generar nous procediments d'enregistrar, tractar, processar i difondre la informació política i de la gestió de l'administració pública, de forma que faci intel·ligibles les explicacions complexes de l'acció de govern i les polítiques públiques, i permeti relacionar-les amb aportacions personals i col·lectives.

12 Amb aquest objectiu hem dissenyat el Test ADSh, per a l'avaluació de l'amplitud, la diversitat i la sensibilitat humana de la mirada informativa. Veure Moreno Sardà, Amparo, Rovetto, Florencia, Bbuitrago, Alfonso. (en premsa) *¿De quién hablan las noticias?*, op. cit.

b) Característiques bàsiques:

Les informacions s'organitzaran en diferents tipus de documents d'acord amb distints criteris, i de manera que puguin relacionar-se. L'experiència d'altres treballs ens ha confirmat que les coordenades d'espai (amb les possibilitats que ofereix el SIG per a localitzar les actuacions i representar relacions sincròniques) i temps (elaborant capes SIG identificades amb els dígit de la cronologia, per a fer un seguiment diacrònic de les actuacions), permeten relacionar diferents tipus de documents de diferents formats, per a fer intel·ligibles les informacions col·lectives, i comprendre les relacions amb les experiències personals¹³. També es registrarà autoria i fonts, i altres dades d'interès per a poder emmagatzemar els documents i recuperar-los per paraules clau. En tot cas, es tindrà en compte que els distints usuaris tenen diferents necessitats d'accés a la informació, i interessos diversos en el coneixement de cada actuació i en la possibilitat d'intervenir.

S'haurien de desenvolupar almenys dos maquetes. Una, destinada als periodistes responsables de la gestió interna de la informació pública. I una altra, destinada als periodistes dels mitjans de comunicació privats i públics, amb lleugeres variacions respecte a la primera i criteris periodístics: gèneres informatius; fonts directes i indirectes; fonts oficials; opinions; notícies publicades; procediments administratius; legislació vigent.

Especial atenció s'ha de prestar a la qualitat humana, és a dir, a posar de manifest la incidència de les polítiques sobre les persones, i la seva resposta davant aquestes actuacions.

Aquestes maquetes es complementaran amb gestors de contingut i manuals per a que els periodistes dels mitjans disposin d'una metodologia clara i fàcil d'aplicar per a autoavaluar la seva feina i, al mateix temps, per a ser avaluats tant pels usuaris, com pels protagonistes de les informacions. I per a que la informació resulti intel·ligible i accessible, s'utilitzaran diferents recursos, especialment la traducció de documents complexos en infografies, i el Sistema d'Informació Geogràfic (SIG), que facilitaran la comprensió segons els interessos dels distints usuaris.

Els periodistes dels mitjans de comunicació podran accedir, així, a una informació veraç sobre les actuacions dels càrrecs electes, en el govern i en l'oposició, podran fer un seguiment detallat dels projectes impulsats pels governs de les diferents administracions; podran contrastar aquestes informacions, completar-les amb les que proporcionen altres fonts, incloses les ciutadanes i ciutadans; i podran difondre aquestes informacions en diferents

13 Aquestes coordenades serviren per a organitzar el 1999 la web Passeigs per les xarxes de comunicació des de... (<http://masters-oid.uab.es/passeig>), i s'han mostrat vàlides per a desenvolupar el prototip de portal per a la participació ciutadana en la construcció de coneixement col·lectiu <http://www.soctortosa.cat>

formats a receptors amb distints interessos i voluntat de participar en el debat públic.

Per la seva part, els càrrecs electes i els tècnics comptaran també amb un instrument que els permetrà verificar la difusió de les informacions que generen, i que tenen interès per als ciutadans.

Es podran desenvolupar, així, noves formes de col·laboració entre les administracions i els periodistes, en les que imperi el respecte mutu, la transparència, i els interessos de servei públic, i intercanviant informació i opcions de millora en els respectius àmbits de treball.

c) Innovacions:

D'acord amb aquests plantejaments, un prototip de periodisme digital per a la participació ciutadana efectiva ha de desenvolupar diverses innovacions relacionades amb allò que es considera notícia, i a qui es considera protagonista en relació amb quines actuacions. S'ha d'acabar amb aquestes notícies que inunden avui els espais i temps dels mitjans de comunicació, y no són més que cortines de fum de fonts interessades per a eludir les responsabilitats del treball polític real que els correspon de realitzar. Aquestes suposades notícies només interessen als membres de cercles restringits que s'autoreconeixen com membres dels escenaris del poder, però manquen d'interès per a la participació de la majoria de la població en un debat autènticament col·lectiu, i un control eficaç de l'activitat política. S'han de generar altres procediments de recollida d'informació, contrast de fonts, elaboració, presentació i difusió de la informació periodística.

L'objectiu del periodisme per a la participació ciutadana efectiva és proporcionar coneixement a les ciutadanes i ciutadans sobre el treball que realitzen els representants polítics per a una gestió acurada dels recursos col·lectius. I per a que aquest treball pugui ser eficaç i transparent, s'ha de començar per la planificació. Per exemple, en les administracions municipals és habitual elaborar un Pla d'Actuació Municipal (PAM), l'eina bàsica que elabora un equip de govern per a desenvolupar la seva actuació al llarg dels 4 anys de mandat. El PAM recull les propostes dels programes electorals, les tradueix en actuacions concretes que s'inclouen en els pressupostos municipals anuals o plurianuals, i posa de manifest internament, dintre de la corporació, entre els alts càrrecs electes i el personal tècnic o laboral, i externament, davant la ciutadania, el compromís públic que adquireix un govern de desenvolupar determinades actuacions al llarg d'un mandat: el pla de treball que es marca.

Actualment, la major part d'ajuntaments de ciutats mitjanes i grans, indistintament del partit en el govern, acostumen a elaborar un PAM al principi del mandat per a establir les prioritats que dona a les diferents actuacions, planificar les despeses i per tant també, els ingressos que procedeixen dels impostos y tasses. D'aquesta manera, la ciutadania disposa també d'elements

per a avaluar l'acció de govern i el grau de compliment dels compromisos, inclosa la qualitat dels serveis que ofereixen als ajuntaments. I els periodistes compten amb una eina per a proporcionar informació que faciliti aquest control polític democràtic. No obstant, alguns alcaldes i governs no elaboren cap pla de treball, actitud eloqüent d'una manca de respecte a la ciutadania, i d'un dèficit democràtic greu que afecta també al dret a la informació, que hauria de ser punible en una democràcia amb garanties.

En definitiva, un periodisme al servei de la participació ciutadana efectiva ha de permetre introduir fàcilment diferents tipus de documents (textos, xifres, informes, infografies, fotografies, audiovisuals...), amb informació pública de qualitat humana sobre almenys les següents qüestions bàsiques:

- Les actuacions proposades en els programes electorals de cada partit polític.
- Les actuacions que seleccionen els equips de govern, un cop constituïts, en els Plans d'Actuació Municipal (PAM) o altres documents de treball que han d'elaborar al principi d'un mandat per a garantir una acció de govern eficaç i eficient, al servei de la ciutadania.
- Els pressupostos atribuïts a cada una d'aquestes actuacions, amb recursos propis o procedents d'altres administracions o institucions.
- Els procediments reglamentaris per a que aquestes actuacions es portin a terme fins la seva execució final, i les instàncies responsables de donar cada pas (tècnics, comissions informatives, Junta de Govern Local, Ple Municipal...).
- Els moments processals i els procediments pertinents per a que les ciutadanes i ciutadans disposin de coneixement clar i accessible per a valorar l'abast i repercussions de cada actuació, i les relacions amb altres, participin en un debat públic amb les seves aportacions sobre com els afecta personalment, o coneixements especialitzats, i facin propostes.
- La situació en la que es troba l'execució del pressupost i la realització de cada actuació, en cada moment.
- Actuacions i propostes d'altres administracions supralocals que tenen competències relacionades amb cada actuació municipal, o de les que depèn el compliment d'una determinada actuació d'interès per a la societat local, i el marc supralocal en el que es situa, així com del seguiment que realitzen els governs locals o altres càrrecs electes (representants a les Diputacions provincials, parlamentaris, senadors...).
- Altres informacions complementàries: normativa, experiències similars...

D'aquesta manera, es podrà avaluar cada actuació i la política pública amb la que es relaciona, valorar com repercuteixen en les experiències personals i el grau de satisfacció entre la ciutadania.

El periodisme digital pot permetre generar també noves dades que facilitaran que tant polítics, tècnics i funcionaris, periodistes, líders d'opinió..., com ciutadanes i ciutadans, puguin fer el seguiment i avaluació de l'acció de govern i les polítiques públiques, periòdicament i al final de cada mandat.

A més, un prototip de periodisme digital per a la participació ciutadana efectiva ha de desenvolupar innovacions que afecten a la gestió i relacions entre els documents.

Existeixen aplicacions informàtiques de gestió capaces de respondre efectivament a les necessitats de tractament i organització documental de qualsevol organisme o entorn de treball, que permeten construir repositoris digitals multimèdia que proporcionen als usuaris la possibilitat de recuperar selectivament i accedir de forma ràpida a qualsevol informació o dada emmagatzemada, independentment de la seva tipologia, naturalesa o format. És possible, desenvolupar bases de dades capaces no només de facilitar l'accés a la informació, sinó també de generar coneixement. Aquestes eines constitueixen peces fonamentals per a la creació de fonts que permetin a la ciutadania obtenir la informació i el coneixement necessaris per a exercir una participació responsable y d'acord als requeriments de les societats democràtiques. Per a això, en la construcció d'aquest prototip de periodisme digital s'utilitzaran els recursos més recents de gestió documental que resultin útils per a l'objectiu que ens proposem¹⁴.

Finalment, un prototip de periodisme digital per a la participació ciutadana efectiva ha d'incorporar innovacions gràfiques i multimèdia per a traduir informacions complexes en explicacions clares i accessibles a les ciutadanes i ciutadans. Per a això, s'utilitzaran especialment recursos infogràfics i cartogràfics. La infografia pot contribuir també a fomentar la participació ciutadana efectiva per mitjà de processos interactius. I el Sistema d'Informació Geogràfic (SIG), permetrà localitzar dades en l'espai, i organitzar-les en capes cronològiques, per a fer un seguiment sincrònic, i una avaluació històrica de les actuacions.

En definitiva, el periodisme digital per a la participació ciutadana efectiva ha d'incorporar totes les innovacions que facilitin produir informació de qualitat humana per a facilitar la participació ciutadana efectiva en el seguiment i l'avaluació de l'acció de govern i les polítiques públiques.

També s'ha de desenvolupar el periodisme digital en xarxa, de forma que es puguin relacionar les dades de diferents municipis i ajuntaments, amb els d'altres administracions supralocals, en un sistema d'administració electrònica oberta, per a poder contrastar i avaluar les polítiques públiques en diferents

14 Jiménez, Angels, "Digital asset management: la gestión de información multimedia en las organizaciones". *El profesional de la información*, v. 12, n. 6, novembre-desembre 2003

municipis, consells comarcals, diputacions, governs autonòmics, i govern de l'estat, i amb les normatives de la Unió Europea.

Ciutadanes i ciutadans de qualsevol edat, procedència i condició social podran fer un seguiment i avaluar el treball desenvolupat o no, en la gestió dels recursos col·lectius, per part dels distints càrrecs electes, tècnics i funcionaris, gràcies a les informacions que els proporcionaran els periodistes de forma breu, clara i senzilla, basades en diferents documents amb informació pública de qualitat humana, això és, relacionada amb les necessitats i possibilitats d'intervenir de les persones. I el periodisme recuperarà el paper que li correspon com instrument per al debat, el control polític i la participació ciutadana efectiva en una democràcia regida per una administració oberta, adequada a les necessitats socials i les possibilitats tecnològiques de les societats complexes del segle XXI.

A més, es podran incorporar continguts personalitzats orientats a la interacció, el coneixement entre usuaris, la creació de xarxes socials i les activitats cooperatives. Especialment, el periodisme digital per a la participació ciutadana efectiva ha d'afavorir la creació de comunitats de periodistes, tant professionals de gabinets de comunicació pública, com de mitjans de comunicació de titularitat pública o privada, interessats en produir una informació política de qualitat humana, amb estàndards comuns i recursos compartits, utilitzant sinèrgies que facilitin l'accés, producció i distribució d'informació. D'aquesta manera, els periodistes podran col·laborar a fomentar xarxes ciutadanes que articulin un nou espai públic, des de cada localitat i en àmbits geogràfics supralocals, en benefici de la ciutadania plural.